

OGRANIČENJA RATOVANJA S OBZIROM NA METODE I SREDSTVA RATOVANJA, UPOTREBU ORUŽJA I OBJEKTE NAPADA

LIMITING WARFARE IN REGARDS TO THE METHODS AND MEANS OF WARFARE, THE USE OF WEAPONS AND THE OBJECTS OF ATTACKS

Ajla Škrbić

Pravni fakultet Univerziteta u Travniku, Bosna i Hercegovina

SAŽETAK

Pravila međunarodnog humanitarnog prava oduvijek idu u pravcu proširenja zaštite učesnika i žrtava oružanog sukoba. Iz navedenog razloga utvrđena su i odgovarajuća pravila kojima se zabranjuje upotreba određenih vrsta oružja, odnosno oružja čija upotreba ima prekomjerne i nepotrebne razarajuće efekte ili djeluje bez razlike u pogledu ciljeva napada. Isto tako, zabranjeno je napadati civilne objekte, te koristiti se metodama i sredstvima ratovanja koji su označeni kao neprimjereni po običajnom i ugovornom međunarodnom pravu.

Ključne riječi: metode ratovanja, sredstva ratovanja, oružje, civilni objekti, vojni objekti

Key words: methods of warfare, the means of warfare, weapons, civilian facilities, military facilities

SUMMARY

The rules of international humanitarian law have always tended towards the enlargement of the protections afforded the participants and victims of armed conflict. For the stated reason a set of appropriate rules have been established banning the use of certain kinds of weapons, the kind which use has overreaching and unnecessarily destructive effect and which act indiscriminately, irregardless of the objectives of the attack. Rules also prohibit the attacking of civilian facilities and the use of methods and tools of warfare that are marked as inappropriate by international custom and international contract.

UVOD

Ulaskom u novu eru moderno poimanje međunarodnog prava obilježeno je novim ciljevima, a kao glavni među njima ističe se svjetski mir. Dakle, nije više u pitanju samo sigurnost određene, vlastite države, već mir na međunarodnoj sceni. Sve ovo predstavlja rezultat sve veće povezanosti država, kako na ekonomskom, političkom, kulturnom, tako i na svakom drugom polju. Svi pojmovi u vezi sa mirom i sigurnošću dobivaju proširena, univerzalna značenja. Uvodi se slobodno tržište, politički pluralizam, te poštovanje ljudskih prava i sloboda kao univerzalna kategorija. Međunarodna zajednica počinje shvatati da se ne može govoriti o miru kao kategoriji u vezi sa jednom državom ili jednim narodom, već je to pojam koji se može vezati samo uz cijelu međunarodnu zajednicu. Oružani sukob u bilo kojem dijelu svijeta, u bilo kojoj, čak i najmanjoj državi - predstavlja rizik za međunarodnu zajednicu u cjelini. Zbog toga su se svi akteri na međunarodnoj sceni složili da je potrebno uvesti odgovarajuća ograničenja ratovanja, a s obzirom na metode i sredstva ratovanja, kao i s obzirom na upotrebu oružja i objekte napada.

OGRANIČAVANJE SREDSTAVA I METODA RATOVANJA

Ograničavanje sredstava i metoda ratovanja utvrđeno je još 1868. godine, odnosno Petrogradskom deklaracijom o upotrebi eksplozivnih metaka, a nastavlja se sa Haškim pravilnikom 1899. i 1907. godine, kao i Ženevskim protokolom o zabrani upotrebe u ratu zagušljivih, otrovnih ili drugih gasova i bakterioloških sredstava (metoda) ratovanja od 17.06.1925. godine. U skorije vrijeme donesene su i Konvencija o zabrani usavršavanja, proizvodnje i skladištenja bakteriološkog (biološkog) i toksičnog oružja te o njihovu uništavanju

(10.04.1972. godine)¹¹⁷, Konvencija o zabrani vojne ili bilo koje neprijateljske upotrebe koja modifikuje ljudsku okolinu iz 1976. godine¹¹⁸, Dopunski protokoli iz 1977. godine, te Konvencija o zabrani ili ograničavanju upotrebe određenih vrsta klasičnog oružja za koje se može smatrati da ima prekomjerne traumatske efekte ili da djeluje bez razlike u pogledu ciljeva od 10.10.1980. godine i njenih pet Protokola¹¹⁹. U modernoj međunarodnoj zajednici mnogo pažnje privlače i Konvencija o zabrani razvoja, proizvodnje, skladištenja i upotrebe hemijskih oružja i o njihovom uništavanju iz 1993. godine¹²⁰ i o zabrani upotrebe, skladištenja, proizvodnje i transfera protivpješadijskih mina, od 18.09.1997. godine (u daljnjem tekstu: Otavski sporazum)¹²¹. Prva zabranjuje razvoj, proizvodnju, skladištenje i upotrebu hemijskog oružja i njegovu distribuciju, a druga upotrebu, razvoj, proizvodnju i promet protivpješadijskih mina.

Prof. dr. Vladimir Đuro Degan¹²² u svojoj knjizi „Međunarodno pravo“ navodi 7 grupa zabranjenih metoda i sredstava ratovanja.¹²³ To su:

1. pojedini oblici ratnih lukavstava i perfidija;
2. izdajničko ubijanje ili ranjavanje neprijatelja;
3. izjava da se neće davati milost;
4. uništenje, pljačka ili pljenidba imovine protivnika;
5. pojedina postupanja sa padobrancima;

¹¹⁷ BiH sukcesijom postala stranka 15.04.1995. („Službeni list Republike BiH“, broj: 15/95).

¹¹⁸ BiH nije stranka ove Konvencije.

¹¹⁹ Konvencija i Protokoli sukcesijom prihvaćeni od strane BiH 15.12.1993. („Službeni list Republike BiH“, broj: 25/93).

¹²⁰ Ova Konvencija je otvorena za potpis od 13.01.1993. godine, a stupila na snagu 29.04.1997. godine. BiH ju je prihvatila ratifikacijom 15.12.1993. („Službeni list Republike BiH“, broj: 25/93).

¹²¹ BiH je navedenu Konvenciju ratifikovala 22.11.1999. godine („Službeni list Republike BiH“, broj: 20/99).

¹²² Vladimir Đuro Degan je stručnjak iz oblasti međunarodnog javnog prava. Član je Instituta za međunarodno pravo te ima zvanje profesor emeritus na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Rijeci.

¹²³ V. Đ. Degan, Međunarodno pravo, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka, 2000., 350-354.

6. špijunaža;
7. plaćenici.

Ratna lukavstva namijenjena su zbunjivanju neprijatelja. Smatraju se dopuštenim, ali ne smiju preći u perfidiju.¹²⁴ Dakle, dozvoljeno je obmanjivati protivnika, ali samo ako se pritom ne krši međunarodno humanitarno pravo. Takođe, određena perfidna sredstva se ujedno smatraju i barbarskim načinima ratovanja te sama po sebi predstavljaju međunarodne zločine onih koji su ih počinili.

Međunarodni zločini su i podmukla ubijanja ili ranjavanja civila ili boraca neprijateljske strane u sukobu, dok je ranjavanje ili ubijanje protivnika koji je, nakon što mu je naređeno da se preda, položio oružje - barbarski čin, i ni pod kakvim okolnostima nije dopušteno.¹²⁵ Izjava da se neće davati milost smatra se međunarodnim zločinom, a još težim zločinom smatra se sprovesti takvu naredbu u djelo.

Uništenje, pljačka ili pljenidba imovine protivnika smatraju se međunarodnim zločinima bez obzira radi li se o privatnoj ili javnoj imovini. Pljačka nije dozvoljena ni pod kakvim okolnostima.¹²⁶ Kažnjiva je u zakonodavstvima gotovo svih država. Što se tiče uništenja i pljenidbe imovine, u slučaju da ih vojna potreba bezuslovno nalaže, neće se smatrati međunarodnim zločinom.

Pojedina postupanja sa padobrancima smatraju se takođe međunarodnim zločinima. Naime, osoba u nevolji koja iskače padobranom iz zrakoplova ne smije biti predmet napada za vrijeme spuštanja.

Takođe, ako se spusti na teritorij koji kontroliše neprijateljska strana, treba joj omogućiti da se preda prije nego što postane meta napada.¹²⁷

Špijunaža ne predstavlja međunarodni zločin i nije zabranjena niti jednim aktom međunarodnog prava¹²⁸, ali špijun nema status ratnog zarobljenika ukoliko padne u neprijateljske ruke. Međutim, ukoliko špijun završi svoj zadatak i nakon toga se pridruži svojoj vojsci pa bude uhvaćen, smatrat će se ratnim zarobljenikom i neće odgovarati za svoja špijunska djela. Špijunaža je zabranjena u doba mira, ali za vrijeme rata je dozvoljena i regulisana Haškim pravilnikom.¹²⁹ Plaćenik¹³⁰ nema pravo na status borca ili ratnog zarobljenika ukoliko bude uhvaćen od strane neprijatelja. Pokušaj i pomaganje plaćenicima takođe se smatraju krivičnim djelima.

¹²⁷ Član 42. Protokola I

¹²⁸ Špijuni ne odgovaraju po međunarodnom, ali odgovaraju po unutrašnjem pravu.

¹²⁹ Članovi 29-31. Haškog pravilnika

¹³⁰ „Plaćenik je osoba:

- a) koja je posebno novačena lokalno ili u inostranstvu kako bi se borila u oružanom sukobu;
- b) koja je motivirana da sudjeluje u neprijateljstvima nošena željom za ličnim dobitkom, a strana u sukobu ili neko u njeno ime joj je obećao materijalnu naknadu koja znatno prelazi razinu naknade koja je obećana ili se plaća borcima sličnog čina i zvanja u oružanim postrojbama te strane;
- c) koja nije državljanin strane u sukobu niti živi na području koje nadzire strana u sukobu;
- d) koja nije pripadnik oružanih snaga strane u sukobu; i
- e) koju nije poslala država koja nije strana u sukobu kao službenog pripadnika svojih oružanih snaga.

Plaćenik je također svaka osoba koja je u bilo kojim drugim okolnostima:

- a) posebno unovačena lokalno ili u inostranstvu radi sudjelovanja u zajedničkom činu nasilja koje je usmjereno na:
 - (i) rušenje vlade ili na neki drugi način podrivanje ustavnog poretka države; ili
 - (ii) podrivanje teritorijalne cjelovitosti države;
- b) motivirana da u tome sudjeluje nošena željom za pozamašnim ličnim dobitkom, a potaknuta na to obećanjem ili isplatom materijalne naknade;
- c) nije državljanin niti živi u državi protiv koje je takvo djelo usmjereno;
- d) nije poslana po službenoj dužnosti od strane države; i
- e) nije pripadnik oružanih snaga države na čijem se području poduzima akcija.“

(član 1. Međunarodne konvencije protiv novačenja, korištenja, plaćanja i osposobljavanja plaćenika iz 1989. godine)

¹²⁴ Perfidija podrazumijeva akte kojima se zadobiva povjerenje protivnika kako bi ga se uvjerilo da ima pravo na zaštitu ili pak obavezu pružiti istu na osnovu pravila međunarodnog humanitarnog prava, a sve s namjerom da se to povjerenje iznevjeri (član 37. stav 1. Protokola I).

¹²⁵ Pravilo da je zabranjeno podlo ubijati ili ranjavati protivnika prisutno je još i u Haškom pravilniku [član 23. tačka b)].

¹²⁶ Članovi 28. i 47. Haškog pravilnika

OGRANIČAVANJE RATOVANJA S OBZIROM NA UPOTREBU ORUŽJA

U modernim državama prisutna su nastojanja da se oružja koja su u aktuelnoj upotrebi, kao i ona koja se tek usavršavaju, usklade sa postojećim odredbama međunarodnog humanitarnog prava.¹³¹ Posebno je važno da je riječ o oružju koje je namijenjeno za strogo određene vojne ciljeve te ne može tako lako izazvati smrt ili ranjavanje civilnog stanovništva. Takođe, važno je da oružje ne nanosi više patnje nego što je neophodno za vojni cilj.

Kao rezultat takvog razmišljanja donesene su brojne konvencije koje zabranjuju upotrebu određenog oružja. Jedna od njih je i Otavski sporazum. Ovaj Sporazum predviđa i uklanjanje mina i pružanje pomoći žrtvama mina. U pogledu ovog oružja strane u sukobu moraju se postarati da se minimizuju nediskriminatorni efekti istog. To pretpostavlja da strana koja koristi ovu vrstu oružja vodi zapisnik o polaganju protivpješadijskih mina i da ih nakon prestanka sukoba mora ukloniti ili olakšati njihovo uklanjanje. Danas se većina država ugovorno obavezala da neće više ni upotrebljavati ni proizvoditi ni praviti zalihe ili vršiti transfer protivpješadijskih mina.

Područje primjene Protokola II uz Konvenciju iz 1980. godine prošireno je 03.05.1996. godine u Ženevi, i to usvajanjem nove verzije Protokola o zabrani ili ograničavanju upotrebe mina iznenađenja i drugih naprava¹³².

BiH je i danas jedna od minama najzagađenijih država Jugoistočne Evrope. Većina minskih polja je ostala nakon rata 1992-1995. godine, ali su mine korištene i poslije, uglavnom da bi se izbjeglice spriječile da se vrate u svoje domove.

Kolika je opasnost od protivpješadijskih mina ukazala je i britanska princeza Diana. Naime, pokojna princeza je u avgustu 1997. godine posjetila BiH, prilikom čega je ukazala na važnost uklanjanja mina, te posjetila majke djece koja su ubijena ili osakaćena od nagaznih mina.

I danas, kad je prošlo toliko godina od završetka rata, protivpješadijske mine i neeksplozivna ubojita sredstva i dalje predstavljaju opasnost za građane širom države. U periodu 1996-2009. godine od mina je stradalo ukupno 1.668 stanovnika.¹³³ Oružane snage BiH su tokom 2010. godine deminirale 2,5 miliona kvadratnih metara zemljišta, a protivminske akcije su realizovane u 24 opštine u Federaciji, RS i Brčko Distriktu. Planirano je (i donekle sprovedeno) da ove snage i u 2011. godini deminiraju oko 2,5 miliona kvadratnih metara zemljišta.¹³⁴ Plan je dostići državu bez mina do 2019. godine.

Među ostala zabranjena oružja, pored navedenih protivpješadijskih mina, spada i oružje smišljeno da oslijepi, otruje ili izazove neku zaraznu bolest ili pak smrt: dum-dum metci, hemijsko oružje, biološko oružje, kao i osljepljujuće lasersko oružje. Tako imamo Protokol o laserskom oružju za osljepljivanje, usvojen na diplomatskoj konferenciji u oktobru 1995. godine koji zabranjuje upotrebu, ali i promet laserskog oružja koje izaziva trajno sljepilo. Takođe, obavezuje države da preduzmu sve mjere opreza, kao i da obuču oružane snage, kako bi se na taj način izbjeglo izazivanje trajnog sljepila.

Upotreba oružja koje izaziva prekomjernu štetu ili nepotrebnu patnju već je zabranjena običajnim pravom, ali je praksa država pokazala da iste smatraju zabranjenom i

¹³¹ Član 36. Protokola I

¹³² BiH je navedeni Protokol ratifikovala 20.07.2000. godine („Službeni list BiH“, broj: 19/00).

¹³³ Deminiranje, <http://www.nbfoundation.org.ba/deminiranje> (25. mart 2011.)

¹³⁴ U 2010. deminirano 2,5 miliona kvadrata zemljišta u BiH, <http://www.mojevijesti.ba/novost/72823/u-2010-deminirano-25-miliona-kvadrata-zemljista-u-bih> (25. mart 2011.)

upotrebu otrova, odnosno otrovnog oružja, zatim biološkog i hemijskog oružja, upotrebu oružja koje se sastoji od zrna koja se rasprsku ili se lako spljošte u ljudskom tijelu i slično.

Herbicidi su kao metod ratovanja zabranjeni takođe na osnovu prakse država. Ovo pravilo je povezano sa nekim drugim pravilima međunarodnog običajnog prava, kao što su već spomenuta zabrana biološkog i hemijskog oružja te zabrana napada na vegetaciju koja nije vojni cilj, kao i zabrana napada koji mogu izazvati slučajne gubitke civilnih života, njihove povrede i slično.

Prema prof. dr. Vladimiru Đuri Deganu zabranjena je upotreba sljedećih vrsta oružja:

- naboji težine ispod 400 grama koji se rasprskavaju ili su napunjeni gorućom ili zapaljivom tvari;
- naboji koji se u ljudskom tijelu lako rašire ili spljosnu (takozvani dum-dum naboji);
- otrov i otrovno oružje;
- oružje koje je namijenjeno da svojim fragmentima nanosi povrede koje se u ljudskom tijelu ne mogu otkriti rentgenskim zrakama;
- određene vrste mina, mina iznenađenja i drugih sredstava na kopnu;
- napalm i druge vrste zapaljivog oružja i streljiva;
- zasljepljujuće lasersko oružje;
- protivpješadijske (antipersonalne) mine;
- bakteriološko (biološko), toksično i hemijsko oružje;¹³⁵
- sve vrste mina u pomorskom ratu, osim usidrenih mina;
- nuklearno oružje.¹³⁶

¹³⁵ Prema Konvenciji o zabrani usavršavanja, proizvodnje i skladištenja bakteriološkog (biološkog) i toksičnog oružja te o njihovom uništavanju od 10.04.1972. godine zabranjena je ne samo upotreba, već i posjedovanje ovakvog oružja.

¹³⁶ V. Đ. Degan, Međunarodno pravo, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka, 2000., 858-861.

Protokol I takođe propisuje obavezu svih država da prilikom proučavanja, nabavljanja ili prihvatanja novih sredstava, metoda ratovanja i oružja provjere hoće li njihova upotreba biti zabranjena ovim Protokolom ili bilo kojim drugim pravilom međunarodnog prava primjenjivim na tu državu.¹³⁷ Dakle, države smiju usavršavati, nabavljati i upotrebljavati oružja samo u skladu sa zahtjevima člana 36. Protokola I. Međutim, problem u skorije vrijeme predstavlja dostupnost lakog vojnog naoružanja. Problem je ne samo zakonska neregulisanost ove oblasti, već i kršenje postojećih zakona. Navedeno je dovelo i do poražavajuće činjenice: najveći broj smrti i ranjavanja u posljednjim oružanim sukobima u svijetu nije bio posljedica upotrebe tenkova, raketa i sličnog teškog naoružanja, već upotreba lakog naoružanja. Takvim naoružanjem, koje je lako dostupno ne samo vojsci, policiji, već i pobunjeničkim skupinama i kriminalnim grupama, može da rukuje bilo ko, jer ne zahtijeva gotovo nikakvu obuku, a dostupno je i po veoma niskim cijenama. Sve su brojnije međunarodne konferencije na ovu temu, koje pozivaju vlade svih država da uzmu u obzir ovu prijetnju činjenicu i da paze na pravila međunarodnog humanitarnog prava kada donose odluke o puštanju oružja u promet. Bojni otrovi predstavljaju posebno opasnu vrstu hemijskog oružja. Sastoje se od jedinjenja koja svojim otrovnim djelovanjem uništavaju živa bića i kontaminišu zemljišta i druge objekte. Često se koriste u oružanim sukobima, mada je njihova upotreba zabranjena. Primjerice, u ratu između Italije i Etiopije, u periodu 1935-1936. godine, Italija je civile iz vazduha gađala iperitom.¹³⁸ Što se tiče nuklearnog oružja, koje danas predstavlja najveći problem u modernoj međunarodnoj zajednici, Međunarodni sud pravde je u svom Savjetodavnom mišljenju

¹³⁷ Član 36. Protokola I

¹³⁸ Iperit je vrsta bojnog otrova (plikavac) koji može ostati na pogodnom mjestu danima, a u podzemnim prostorijama i duže.

od 08.07.1996. godine¹³⁹ jednoglasno zaključio da prijetnja upotrebom ili pak upotreba nuklearnog oružja trebaju biti kompatibilni sa zahtjevima međunarodnog humanitarnog prava, odnosno da se pravila o vođenju neprijateljstava i upotrebi oružja primjenjuju i na upotrebu nuklearnog oružja. Sud je, u suštini, zaključio da su prijetnja upotrebom ili upotreba nuklearnog oružja suprotni pravilima međunarodnog humanitarnog prava.

Ovo pitanje još od 50-ih godina prošlog stoljeća je razmatrao veliki broj međunarodnih akata¹⁴⁰, ali ni jedna odredba nekog međunarodnog ugovora ne zabranjuje eksplicitno upotrebu nuklearnog oružja. U svakom slučaju, to ne znači da upotreba nuklearnog oružja nije ograničena pravilima međunarodnog prava. Naime, sve odredbe koje se tiču zabrane neselektivnih napada, odredbe koje se tiču zabrane korištenja neselektivnog oružja u sukobima, odredbe o zabrani upotrebe oružja koje izaziva nepotrebnost i prekomjerna stradanja – sve su to odredbe koje indirektno upućuju na zabranu upotrebe nuklearnog oružja.

OGRANIČAVANJE RATOVANJA S OBZIROM NA OBJEKTE NAPADA

U već navedenoj knjizi cijenjenog prof. dr. Vladimira Đure Degana, „Međunarodno pravo“, navedeni su određeni objekti koji se smatraju zabranjenim za napade u svim oružanim sukobima. To su:

- nevojni objekti;
- kulturni objekti i hramovi;

- objekti nužni da bi civili preživjeli;
- građevine i instalacije koje sadrže opasne sile;
- prirodni okoliš;
- bolnički brodovi i kartelni brodovi koji prevoze ratne zarobljenike.¹⁴¹

Naime, prvo pravilo je da je zabranjeno napadati nebranjene gradove, sela, naselja ili zgrade, odnosno privatnu imovinu koja nema vojni karakter. Dozvoljeno je napadati samo one objekte čije bi uništenje predstavljalo veliku vojnu korist za napadača.¹⁴² Nebranjena mjesta ne smiju biti predmet napada. Ovo pravilo potiče još iz Haškog pravilnika.¹⁴³ Posebno je razvijeno u međunarodnim oružanim sukobima, ali se primjenjuje i u sukobima koji nemaju međunarodni karakter. Razlog je jednostavan: nema potrebe napadati grad, selo, naselje ili zgradu koji su otvoreni za okupaciju.¹⁴⁴

Takođe, u svim oružanim sukobima zabranjeno je napadati zgrade namijenjene bogoslužju, nauci i umjetnosti.¹⁴⁵ U skladu s navedenim sklopljena je i Konvencija o zaštiti kulturnih dobara u slučaju oružanih sukoba, u Hagu, 14.05.1954. godine, kao i protokoli uz istu.¹⁴⁶ Ova Konvencija se danas smatra međunarodnim običajnim pravom. Štiti kulturna dobra i uvodi poseban znak razlikovanja kako bi se ta dobra identifikovala. Zabranjena je krađa, pljačka,

¹³⁹ Opšta skupština je od Međunarodnog suda pravde tražila mišljenje o tome da li je upotreba ili prijetnja upotrebom nuklearnog oružja zabranjena u međunarodnom pravu.

Međunarodni sud pravde je utvrdio da u međunarodnom pravu eksplicitno nije dozvoljeno, ali ni zabranjeno prijetiti upotrebom ili upotrijebiti nuklearno oružje, ali generalno proizlazi da bi to bilo protivno pravilima međunarodnog prava, posebno humanitarnog.

¹⁴⁰ Ugovor o nerazvijanju nuklearnog oružja od 01.07.1968. godine, Ugovor o istraživanju svemira od 27.01.1967. godine, Ugovor o denuklearizaciji morskog dna od 11.02.1971. godine itd.

¹⁴¹ V. Đ. Degan, Međunarodno pravo, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka, 2000., 854-861.

¹⁴² Nenamjerna šteta na objektima koji se nalaze u blizini vojnog cilja smatra se kolateralnom štetom, ali Rimski statut Međunarodnog krivičnog suda iz 1998. godine ipak utvrđuje da je zabranjeno namjerno pokretanje napada uz svijest da će takav napad dovesti i do smrti ili ozljeda civila ili civilne imovine, a kolateralna šteta će biti neusporediva sa očekivanom konkretnom i izravnom vojnom prednošću. [član 8. stav 2. tačka b) podtačka 4)]

¹⁴³ Član 25. Haškog pravilnika

¹⁴⁴ J.-M. Henckaerts / L. Doswald-Beck, Običajno međunarodno humanitarno pravo, Tom I: Pravila, preveo S. Avram, University Press, Cambridge, 2005., 127.

¹⁴⁵ Zaštita kulturnih dobara potiče još od Haškog pravilnika.

¹⁴⁶ BiH je sukcesijom prihvatila navedenu Konvenciju i Protokole 15.12.1993. („Službeni list Republike BiH“, broj: 25/93).

otuđenje i vandalizam protiv ovakvih dobara. Propisuje i da se u oružanim sukobima mora voditi računa da se ne oštete vjerske, umjetničke i kulturne građevine. Ova pravila zabranjuju i zapljenu ili uništavanje, odnosno namjerno oštećenje takvih građevina i spomenika. Smatraju se ne samo običajnim dijelom prava međunarodnih oružanih sukoba, već i običajnim dijelom prava nemeđunarodnih oružanih sukoba. Nažalost, u praksi se u potpunosti ne poštuju niti ovo pravilo niti predmetna Konvencija, za šta imamo i nedavne primjere u BiH, kada su u sukobu napadnuti Stari most u Mostaru, Narodna biblioteka u Sarajevu itd. Stoga smatram da je potrebno dopuniti ovaj međunarodni akt.

Sljedeće pravilo propisuje da je zabranjeno izgladnjivanje civila, iz čega proizlazi da je zabranjeno napadati objekte koji su neophodni da bi civili preživjeli. Ovo pravilo je povezano sa pravilom da je zabranjen napad na civilne objekte.

Protokoli iz 1977. godine uveli su pravilo kojim se zabranjuju napadi na građevine i postrojenja koji sadrže opasne sile, čak i kada ti objekti predstavljaju vojne ciljeve. Navedena zabrana vrijedi ukoliko napadi na takve objekte mogu rezultovati oslobađanjem opasnih sila i velikim gubitkom među civilima. Navedena zabrana, takođe, podrazumijeva zabranu napada na bilo kakve instalacije koje bi mogle izazvati velike štete na civilnom stanovništvu i prirodnoj okolini. Države su svjesne potencijalnih rizika koji mogu nastati ukoliko dođe do napada na ovakve objekte, tako da poštuju ovo pravilo.

Protokol I uveo je i zabranu upotrebe metoda ili sredstava ratovanja od kojih se može očekivati da rezultuju opsežnim, dugotrajnim i ozbiljnim oštećenjima prirodnog okoliša. Ovo pravilo je dobilo podršku u praksi država. I UN je potvrdio važnost istog Rezolucijom broj 56/4 iz 1992. godine, kojom je 6. novembar proglasio Međunarodnim danom prevencije

eksploatacije okoline u ratu i oružanim sukobima.

Prirodna sredina smatra se civilnim objektom i kao takva je zaštićena istim pravilima kojima su zaštićeni civilni objekti.¹⁴⁷ Ne samo da prirodni okoliš ne smije biti predmet napada, nego je zabranjen i napad na vojni cilj za koji se može očekivati da će izazvati slučajna oštećenja prirodnog okoliša, te da će ta oštećenja prirodnog okoliša biti prekomjerna u odnosu na predviđenu konkretnu i direktnu vojnu prednost. Dakle, od strana u oružanom sukobu traži se da poduzmu mjere predostrožnosti kako bi izbjegle slučajnu štetu na prirodnom okolišu.

Takođe, bolnički brodovi i kartelni brodovi koji prevoze ratne zarobljenike ne smiju biti predmet napada niti u jednom sukobu, a isto vrijedi i za brodove koji služe samo za obalni ribolov.

¹⁴⁷ 10.12.1976. godine usvojena je i Konvencija o zabrani primjene vojne ili bilo koje druge agresivne tehnike kojom se mijenja životna sredina. Ženevskom konvencijom iz 1977. godine je zabranjena i upotreba tehnika za promjenu okoliša u neprijateljske svrhe. Životnu sredinu štiti i član 55. Protokola I.

ZAKLJUČAK

Na koncu rada dā se zaključiti da međunarodna zajednica napreduje u pogledu zaštite učesnika, a posebno zaštite onih koji više ne učestvuju u oružanom sukobu. U tom smjeru idu i pravila o ograničenju ratovanja. Navedena pravila posebno se odnose na ograničenja ratovanja u pogledu upotrebe sredstava i metoda u sukobu, zatim ograničenja ratovanja u pogledu upotrebe oružja, kao i ograničenja ratovanja u pogledu objekta napada.

LITERATURA

1. V. Đ. Degan, Međunarodno pravo, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka 2000.
2. J.-M. Henckaerts / L. Doswald-Beck, Običajno međunarodno humanitarno pravo, Tom I: Pravila, preveo S. Avram, University Press, Cambridge, 2005.
3. Deminiranje,
<http://www.nbfoundation.org.ba/deminiranje>
4. U 2010. deminirano 2,5 miliona kvadrata zemljišta u BiH,
<http://www.mojevijesti.ba/novost/72823/u-2010-deminirano-25-miliona-kvadrata-zemljista-u-bih>
5. Petrogradska deklaracija o upotrebi eksplozivnih metaka iz 1868.
6. Haški pravilnik iz 1907.
7. Ženevski protokol o zabrani upotrebe u ratu zagušljivih, otrovnih ili drugih gasova, i bakterioloških sredstava (metoda) ratovanja od 17.06.1925.
8. Konvencija o zabrani usavršavanja, proizvodnje i skladištenja bakteriološkog (biološkog) i toksičnog oružja te o njihovu uništavanju od 10.04.1972.
9. Konvencija o zabrani vojne ili bilo koje neprijateljske upotrebe koja modifikuje ljudsku okolinu iz 1976.
10. Konvencija o zabrani ili ograničavanju upotrebe određenih vrsta klasičnog oružja za koje se može smatrati da ima prekomjerne traumatske efekte ili da djeluje bez razlike u pogledu ciljeva od 10.10.1980.
11. Konvencija o zabrani razvoja, proizvodnje, skladištenja i upotrebe hemijskih oružja i o njihovom uništavanju iz 1993.
12. Konvencija o zabrani upotrebe, skladištenja, proizvodnje i transfera protivpješadijskih mina, od 18.09.1997.
13. Međunarodna konvencija protiv novačenja, korištenja, plaćanja i osposobljavanja plaćenika iz 1989.
14. Protokola o zabrani ili ograničavanju upotrebe mina iznenađenja i drugih naprava od 03.05.1996.
15. Protokol o laserskom oružju za osljepljivanje iz 1995.
16. Savjetodavno mišljenje Međunarodnog suda pravde o upotrebi nuklearnog oružja od 08.07.1996.
17. Konvencija o zaštiti kulturnih dobara u slučaju oružanih sukoba od 14.05.1954.
18. Konvencija o zabrani primjene vojne ili bilo koje druge agresivne tehnike kojom se mijenja životna sredina od 10.12.1976.